

Korte mededelingen

Boomvalken *Falco subbuteo* jagen gezamenlijk op trekkende zangvogels

Onlangs beschreef Ouweneel (1982) een waarneming van het gezamenlijk jagen van een tweetal Boomvalken naar aanleiding van de kennelijke zeldzaamheid van dit gedrag. Op 5 september 1982 zag ik op de Engelsmanplaat twee — in dit geval onvolwassen — Boomvalken op trekkende zangvogels jagen. De Engelsmanplaat is een vrijwel onbegroeide zandplaat tussen Ameland en Schiermonnikoog. Op de oostkant van de plaat staat een baken en op de westkant een keet van Staatsbosbeheer op palen. Daartussen staan een aantal pollen biestarwegras *Elytrigia juncea* (aangeduid als „duintjes”). De beide valken profiteerden van de gestage trek over de plaat van oost naar west van kleine zangvogels zoals Tapuit *Oenanthe oenanthe*, Rietgors *Emberiza schoeniclus*, Gekraagde Roodstaart *Phoenicurus phoenicurus*, Fitis *Phylloscopus trochilus* en Roodborst *Erithacus rubecula*. Vanachter de duintjes werden de zangvogels, die soms neerstreken in de duintjes, opgewacht door de valken, die bij elkaar op de grond of op een paaltje zaten. De jacht voltrok zich volgens een voorstelbaar patroon. De eerste valk vloog laag over de grond naar zijn doel. Wanneer het slachtoffer deze eerste stoot wist te ontkomen, was zijn volgende opdracht uit de klauwen te blijven van valk nummer twee, die naar boven stootte, omdat de zangvogels vrijwel steeds door omhoogvliegen probeerden te ontsnappen. Bij mislukking van de verrassingsactie gingen de valken, na hoogte te hebben gewonnen, over op stootduiken van boven af. Als dit echter niet na een of twee duiken succesvol was keerden ze terug naar hun oorspronkelijke uitkijkpost. In één geval werd een Fitis achtervolgd tot het diertje veilig een takkenbos op de keet van Staatsbosbeheer had bereikt. Het op naam brengen van de overige aangevallen zangvogeltjes bleek niet mogelijk; bij een wandeling over de plaat vonden we verse plukresten van twee Roodborsten en twee Gekraagde Roodstaarten.

Ondanks het feit dat het ontwijken van twee valken moeilijker lijkt dan het ontwijken van één valk, werden slechts drie van de 14 aangevallen zangvogels gegrepen. Hoewel de aantallen gering zijn lijkt dit succes lager dan de door Bijlsma (1980) gegeven getallen van 40 en 60%

voor de normale vogeljachtmethoden, waarbij de aanval vanuit vliegende positie wordt ingezet. Onervarenheid van de onvolwassen valken zou een rol gespeeld kunnen hebben, evenals de slechte dekking, waarbij vooral tijdens hoogwater de voor de Boomvalken opvliegende meeuwen en steltlopers de zangvogeltjes vroegtijdig gewaarschuwd kunnen hebben. Een langdurige achtervolging was voor de valken misschien ook minder lonend vanwege het hoge voedselaanbod.

Summary

Joint hunting of Hobbies Falco subbuteo

A description is given of joint hunting of two immature Hobbies for small passerines migrating over the Engelsmanplaat (a sandbank in the Waddenzee) on 5 September 1982. The Hobbies awaited the passerines on the ground. Each hunt started by an attack of one of the Hobbies from below, the second Hobby immediately taking over as soon as the victim escaped the first attack. If the victim escaped again by gaining height the Hobbies switched to attacking from above. Except for a Willow Warbler *Phylloscopus trochilus* that escaped, attacked passerines could not be identified, but fresh remains were found of two Robins *Erithacus rubecula* and two Redstarts *Phoenicurus phoenicurus*. Three out of fourteen hunts ended successfully, which is low (Bijlsma 1980). Either the birds, being immature, were not very skilful, or given the abundance of prey gave up quickly because it was not profitable to continue chasing once the surprise attack had failed.

Literatuur

- BIJLSMA R. G. 1980. De Boomvalk. Kosmos, Amsterdam.
OUWENEEL G. L. 1982. Gezamenlijk jagende Boomvalken *Falco subbuteo*. Limosa 55: 60.

Bruno Ens, Damsport 25, 9728 PP Groningen

Open nest van Pimpelmees *Parus caeruleus*

Op 12 juni 1982 vond ik een open nest van een Pimpelmees in een ongeveer drie meter hoge sitkaspar *Picea sitchensis* in de Staatsbossen op Texel. Het nest bevatte zes of zeven jongen van één week oud. Enkele dagen later was het nest leeg. De luidruchtig bedelende jongen hebben

wellicht ook de aandacht van predatoren getrokken. Omdat open nesten van mezen (Paridae) zelden voorkomen volgt een korte beschrijving van plaats en bouw van het nest.

Het nest lag op c. 1.8 meter hoogte op een zijtak op c. 35 cm van de stam. Het steunde op die tak en de vele kleine zijtakjes daarvan. Op c. 20 cm boven het nest bevond zich nog een tak met enigszins afhangelende zijtakjes, zodat het nest geheel omgeven was door takken. Het had een doorsnede van c. 15 cm en was gebouwd van veel kleine dunne sparretwijgjes, plantewortels en enkele dennenaalden. De nestkom was gevoerd met mos en wat wollige haartjes. Open nesten van holenbroeders in sitkasparren worden op Texel meer aangetroffen. Jaarlijks broeden 10 tot 25 paren Kauwen *Corvus monedula* in de zeer dichte sparren. Voorheen zijn ook wel nesten van de Spreeuw *Sturnus vulgaris* gevonden (Dijksen & Dijksen 1977).

Summary

Open nest of Blue Tit Parus caeruleus

A description is given of place and construction of a nest of Blue Tit in a sitka spruce *Picea sitchensis*.

Literatuur

DIJKSEN A. J. & DIJKSEN L. J. 1977. Texel vogeleiland. Thieme, Zutphen.

L. J. Dijksen, Fonteinsweg 9, 1797 RK Den Hoorn (Texel)

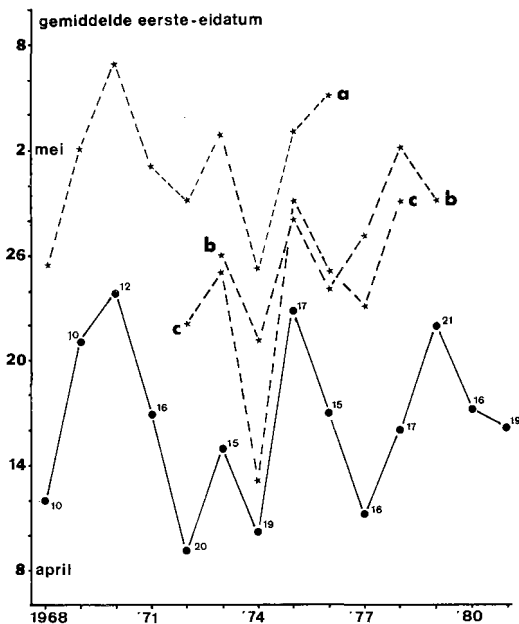
Vroeg leggen van Koolmezen *Parus major*

Van 1968 tot en met 1981 werden op een rioolwaterzuiveringsinrichting (18 ha) te Amsterdam broedbiologische gegevens verzameld van in nestkasten broedende Koolmezen. Er werden zeven tot tien controles per seizoen uitgevoerd. Van alle broedsels die geen tweede of vervolgbroedsel konden zijn, werd de datum bepaald waarop het eerste ei werd gelegd. Gemiddeld per seizoen lag deze datum tussen 9 en 24 april met 16 april als gemiddelde over de 14 jaar. De vroegste legdatum was 23 maart (1977).

Deze datums zijn opmerkelijk vroeg vergeleken met die van andere terreinen (figuur 1). In

Meijndel bij Wassenaar lagen de gemiddelde eerste-ei datums in 1968-76 zelfs 14½ dag later dan die van Amsterdam. De start van de legperiode lag in Bikbergen bij Huizen (1973-79) en op legerplaatsen op de Noord-Veluwe (1972-78) tussen die van Meijndel en Amsterdam in (figuur 1). Op kleine uitzonderingen na tonen de lijnen een parallel verloop.

Het Amsterdamse terrein heeft een milder microklimaat dan meer natuurlijke gebieden, omdat talloze onder- en bovengrondse rioolleidingen en waterbassins veel warmte afgeven. Vergelijkende gegevens over de temperatuur zijn niet voorhanden, maar er zijn wel aanwijzingen voor het milde microklimaat, zoals het wegdoen van sneeuw en ijzel op allerlei plaatsen gedurende vorst en constante aanwezigheid van open water in de winter. Hoge voorjaars temperaturen leiden als bekend tot vroeger broeden (o.a. Kluijver 1952, Lack 1966, Perrins 1965), door eerder beschikbare grotere hoeveelheden voedsel, door minder energieverlies of anderszins (Dhondt & Eyckerman 1979, O'Connor 1978). Bovendien werden er in winter en vroege voorjaar op het terrein zelf en in de omliggende woonwijken op uitgebreide schaal pinda's en vet bijgevoerd. Een Zweeds onderzoek toonde aan dat het leggen zes dagen vervroegd kon worden

Figuur 1. Gemiddelde eerste-ei datums van eerste broedsels in het onderzoeksgebied (●) (de getallen betreffen het aantal waarnemingen) vergeleken met gegevens van drie andere terreinen: (a) Meijndel (Wassenaar), (b) Bikbergen (Huizen) en (c) Noord-Veluwe. Mean dates of first eggs of first clutches in the study area (●) compared with data from three other areas (a, b, c).